

Opetusministeriö
PL 29
00023 Valtioneuvosto

anna.vuopala@minedu.fi

**Tuotoksen lausunto koskien tekijänoikeusjärjestelmän arviointia ja –lainsäädännön kehittämistä
Lausuntopyyntönnne 1.3.2007, Dnro 4/670/2007**

AV-tuottajien tekijänoikeusyhdistys Tuotos ry hallinnoi ja valvoo tekijänoikeudellisesti suojattujen elokuvateosten ja liikkuvaa kuvaa sisältävien audiovisuaalisten tallenteiden tuottajien oikeuksia. Tuotoksen jäsenjärjestöjä ovat Suomen audiovisuaalisen alan tuottajat SATU ry, Suomen elokuvatuottajien keskusliitto ry ja Suomen Ääni- ja kuvatallennetuottajat ÄKT ry. Tuotoksella on yli 500 Suomessa toimivan av-tuotantoyhtiön valtakirja edustaa näille kuuluvia oikeuksia erityisesti sopimuslisenssein hallinnoitavissa käyttösovimuksissa ja uusilla yksilöllistä lisensointia täydentävillä kollektiivihallinnon aloilla. Kansainvälisen vastavuoroisuussopimuksen perusteella Tuotos edustaa noin 6 000 ulkomaista av-tuottajaa.

Lausunto

Tuotoksen lausunnossa käsitellään audiovisuaalisen alan ja erikoisesti tuottajien kannalta tärkeimpiä kysymyksiä. Tuotos yhtyy Tekijänoikeuden tiedotus- ja valvontakeskuksen (TTVK) sekä Luovan alan tekijät ja yrittäjät Lyhty –projektin lausunnoissaan antamiin näkemyksiin.

Hyöty sisältöjen käytöstä kuuluu myös sisällöntuottajille

Tietoyhteiskunta on kehittynyt tähän asti pitkälti tekniikka edellä. Sisältöihin on liian usein suhtauduttu kuin ne olisivat itsestään selvä luonnonvara, joka ei maksa mitään ja joka ”kasvaa puissa”. Erilaisten tahojen tavoitteena on ottaa sisällöt käyttöön ilmaiseksi ja tämän tavoitteen on digitaalitekniikka mahdollistanut. Tekijänoikeudet ja tekijänoikeuslainsäädäntö ovat näiden tahojen mukaan tietoyhteiskuntakehityksen jarru tai jopa este.

Tosiasias luovien sisältöjen merkitys digitaaliselle liiketoiminnalle on suuri. Internet- ja mobiilipalveluja kehitetään kiinnostavien sisältöjen jakelemiseksi. Laajakaistaliittymien ja tallennuskapasiteetilla varustetun kodintekniikan yleistymisessä sisällöillä on keskeinen merkitys. Hyöty näiden sisältöjen käytöstä kuuluu myös sisällöntuottajille. Toistaiseksi teknologiateollisuus ja operaattorit ovat hyötäneet siitä, että heidän tuotteitaan ostetaan ilmaisen ja luvatta jakelussa olevan sisällön käyttämiseksi. Sisältöjen kysynnän kasvun pitää hyödyttää ja kasvattaa myös kotimaista sisältötuotantoa.

Vasta kiinnostavat sisällöt herättävät tekniikan eloon. Varmaa on, että sisältöjen tarve kasvaa koko ajan ja että sisällöillä synnytetään ja kasvatetaan liiketoimintaa. Tekijänoikeuslain tulee turvata luovan alan toimijoille mahdollisuudet päättää ja neuvotella teostensa käytöstä. Kun liiketoiminnassa käytetään kulttuuriteollisuuden tuotteita, osa toiminnan tuotosta kuuluu kulttuuriteollisuudelle.

Vastakkainasettelut sisällön tekijöiden ja käyttäjien välillä ovat usein kärjistyneet. Opetusministeriön lausuntopyyntöön kuuluvassa muistiossakin puhutaan ”kaikkien sodasta kaikkia vastaa” ja heikkoutena mainitaan erisuuntaiset intressit sekä se, että ”toisen etu on toisen menetys”. Näin ei välttämättä tarvitse olla. On pyrittävä lisäämään luovan toimialan sekä operaattorien ja teknologiateollisuuden välistä yhteistyötä.

Kehityksen ja hyvinvoinnin turvaamiseksi tietoyhteiskunnassa tarvitaan sekä tieteen, tekniikan että kulttuurin innovaatioita. Tekniikka tarvitsee sisältöjä kumppanikseen siinä missä sisällöt tekniikkaa. Tietoon ja sisältöihin perustuvan talouden haasteet ja liiketoimintamallit ovat erilaisia kuin perinteisen teollisuuden. Terveet liiketoimintamallit huomioivat erilaiset toiminnan osatekijät ja niihin liittyvät kustannukset.

Sisältöjen kauppa on liiketoimintaa, joka perustuu tekijänoikeuksiin. Lain tulee turvata tekijöiden ja tuottajien oikeudet myös uusissa toimintaympäristöissä ja erikoisesti niissä. Mobiilitelevisiotoiminnasta käyty keskustelu sopii hyvin tässä esimerkiksi. Lain tulee turvata oikeuksien omistajille neuvotteluasema. Tuotoksen lähtökohta on koko ajan ollut se, että sisältöjen käytöstä ja käyttökorvauksista liiketoiminnassa voidaan sopia.

Mobiilitelevisiota koskevan vastauksen voi yleistää koskemaan myös muita uusia av-aineiston lähetyks- ja välitystapoja. Tuottajien kanssa on sovittava kaikista av-teosten uusista jakelutavoista. Korvauksesta keskustellaan normaalina osana sopimista. Vanhat, ennen uusien tekniikoiden syntyä tehdyt, lähetyksiä koskevat sopimukset eivät kata lähettämistä ja välittämistä uusilla jakeluteilla, ellei näin ole yksiselitteisesti sovittu.

Tuottajan oikeudet ajan tasalle

Audiovisuaalisten teosten jakelu uusilla digitaalisilla kanavilla lisääntyy kaiken aikaa. Suomalaisen identiteetin ja kulttuurin kannalta on tärkeää, että kotimainen elokuva ja muu audiovisuaalinen tuotanto voi hyvin ja menestyy näissä uusissa toimintaympäristöissä. Myös tuottajan oikeudet tekijänoikeuslaissa tulee saattaa digitaalisen ajan tasalle. Sekä tekijänoikeuslain 39 § että 46a § jättävät tuottajan suojan vajaaksi.

Tekijänoikeuslain 39 § tulee laajentaa kattamaan kaikki elokuvan keskeiset hyödyntämismuodot. Nykyinen, vuodelta 1974 peräisin oleva säännös ei mitenkään vastaa 2000-luvun todellisuutta. TekL 39 § tulee muuttaa niin, että se sisältää TekL 2 §:n mukaan tekijälle kuuluvat oikeudet sekä TekL 45 §:n laajuudessa myös taiteilijoiden oikeudet.

Oikeuksien keskittäminen tuottajalle helpottaa oikeuksien lisensointia sekä mahdollistaa elokuvien laajan ja monipuolisen hyödyntämisen. Oikeuksien keskittäminen mahdollistaa toimivat elokuvamarkkinat, mikä on niin elokuvan tekijöiden kuin tekijänoikeuksien käyttäjien ja yleisönkin etu.

Tuottaja on se taho, joka investoi tuotantohankkeeseen ja ottaa siihen sisältyvän taloudellisen riskin sekä kantaa vastuun tuotannon toteutumisesta. Tuottajalla on niin moraalinen kuin taloudellinenkin vastuu kaikkia elokuvan tekijöitä ja rahoittajia kohtaan toimia niin, ettei teos jää valmistumatta, esittämättä tai taloudellisesti hyödyntämättä. Lain 39 §:n tulee tukea tuotannon taloutta ja uuden tuotannon syntymistä.

Tekijänoikeuslain 46a § antaa tuottajalle oikeuden päättää ainoastaan tilaajavalintaisesta yleisön saataville saattamisesta. Av-tuottajan suojan tulee kattaa kaikki av-teoksille relevantit saataville saattamisen muodot. 46a § on laajennettava koskemaan kaikkia elokuvateoksen välittämisen- ja esitystapoja mukaan lukien internetissä välittäminen (mm. simulcasting, streaming ja webcasting). Elokuva- ja av-tallenteen sekä niiden käytön samankaltaisuus puoltaa näkemystä siitä, että laitteilla tulee olla yhtenäinen suojataso. Tuotoksen näkemyksen mukaan 46 a §:n mukainen ”filmi tai muu laite, jolle on tallennettu liikkuvaa kuvaa” on elokuvateos.

Tuotos kannattaa myös työsuhteessa syntyneiden teosten ja taiteilijoiden suoritteiden oikeuksien siirtymistä koskevaa säännöstä tekijänoikeuslakiin. Perustelut säännökselle ovat samat kuin edellä esitetyt TekL 39 §:n sekä 46a §:n laajentamista koskevat perustelut. Työsuhteessa syntyvien oikeuksien siirto työnantajalle olisi moraalisia oikeuksia lukuun ottamatta toteutettava kattavasti. Osapuolilla voitaisiin säilyttää mahdollisuus sopia toisin.

Sopimuslisenssit

Sopimuslisenssijärjestelyt ovat tarpeellisia ja järkeviä niissä tapauksissa, joissa yksittäinen sopiminen ei ole mahdollista. Oikein mitoitettuna ja asiamukaisesti hallinnoituna sopimuslisenssit voivat tarjota käyttökelpoisen ratkaisun. Järjestely ei kuitenkaan saa viedä pohjaa normaalilta sopimustoiminnalta.

Sopimuslisenssein hoidettavat käyttöluvut koskevat poikkeuksetta myös muuta kuin kotimaista aineistoa. Näin ollen sopimuslisenssijärjestöksi hyväksyttävän tahon tulee edustaa riittävän kattavasti myös Suomessa käytettävän ulkomaisten aineiston oikeudenhaltijoita. Lisäksi sopimuslisenssihallinnon pitää edustaa lisensioitavien teosten ja tallenteiden käytön riittävää markkina-asiantuntemusta käyttöehtojen sopimiseksi. Av-tuotantoalan intressit on huomioitava hallintoa organisoitaessa. Tuotoksella on tuottajilta saamiensa valtuuksien perusteella tarvittavat valmiudet toimia av-tuottajien edellyttämänä sopimuslisenssijärjestönä.

Hyvitysmaksu

Tärkeimmät aineettomia oikeuksia koskevat kansainväliset sopimukset tunnustavat oikeudenomistajan yksinoikeuden teostensa kopiointiin. Yksityinen kopiointi on sallittu tämän yksinoikeuden rajoituksena edellyttäen, että oikeuden omistajat saavat kopioinnista kohtuullisen korvauksen. Yksityisen kopioinnin hyvitysmaksu on epäsuora korvaus oikeudenomistajille teosten kopioinnista. Järjestely perustuu sille lähtökohdalle, että käytännön syistä yksityisen kopioinnin käyttö lupia on mahdoton myöntää.

Digitaalinen tekniikka on mahdollistanut yksityisen kopioinnin määrän moninkertaistumisen analogisen tekniikan ajoilta. Sekä kuluttajaelektronikan valmistajat että operaattorit, kuten myös kuluttajat, hyötyvät yksityisen kopioinnin mahdollisuudesta. Yksityinen kopiointi on teosten käyttöä, jonka korvaamiseksi hyvitysmaksu on oikeudenmukainen ja toimiva ratkaisu.

Kopioitu sisältö on arvokasta taloudellisesti ja kulttuurisesti. Sisältö on arvokasta niin teknologiateollisuudelle, kulttuuriteollisuudelle, kuluttajille kuin koko suomalaiselle yhteiskunnalle. Yksityisen kopioinnin hyvitysmaksu on omalta osaltaan turvaamassa, että tätä sisältöä pystytään tekemään jatkossakin.

Yleinen lisenssi

Tuotos ei kannata ajatusta yleisestä lisenssistä tai ns. laajakaistaverosta. Yleistä lisenssiä ei voida käyttää laittoman vertaisverkkojakelun laillistajana. Yleisen lisenssin kaltainen ratkaisu antaisi luvan polkea tekijöiden ja tuottajien oikeutta päättää teostensa kopioinnista ja saataville saattamisesta.

Käytännössä yleisen lisenssin toteuttaminen olisi erittäin hankalaa esimerkiksi hinnoittelun, kerättyjen varojen määrän ja jakamisen kannalta. Käyttäjien kannalta ongelmallista olisi, jos maksu olisi kaikille internetin erilaisia palveluita eri määrin ja tavoin käytäville sama.

"Aidatut puutarhat"

Muistiossa yhtenä mahdollisena "aidattuna puutarhana" käsitellään laillisesti saataville saatettua ja vapaasti saatavilla olevaa verkkoaineistoa mm. opetuskäytöissä. Saman otsikon alla ehdotetaan, että mediakasvatuksen tarpeisiin monenlaisen aineiston käyttö monista laillisista lähteistä olisi sallittua, ja kysytään voisivatko kaikki oikeudenhaltijat lähteä näihin talkoisiin?

Tuotos suhtautuu erittäin varauksellisesti ehdotuksiin vapaasti saatavilla olevista aineistosta, koska niitä on vaikea määritellä tarkasti. Lisäksi käyttäjien saattaa olla vaikea erottaa laillinen lähde laittomasta tai ymmärtää, mikä aineisto on vapaasti saatavilla olevaa. Televisio-ohjelmien kopiointi opetuskäyttöön on esimerkki sellaisesta käytöstä, joka on jätettävä vapaiden käyttöalueiden ulkopuolelle.

Oikeudenomistajille on ehdoteltu talkoisiin lähtemistä milloin minkäkin hyvän asian puolesta. Nyt kysytään talkoisiin opetuskäyttöjen, mediakasvatuksen ja lasten hyväksi. Kysymys jättää epäselväksi millaisiin talkoisiin pyydetään.

Tuotoksen lähtökohta on, että opetuskäytöistä sovitaan kuten käytöistä yleensäkin. Elokuvat ja muut av-teokset ovat opetusmateriaalia. Kaikki oppimateriaali maksaa. Oppikirjoilla, kynillä ja kumeilla ja kouluruuallakin on hintansa kuten erilaisilla opetuksen verkkopalveluilla. AV-materiaalin käyttötarkoitus huomioidaan korvauksista sovittaessa.

Lopuksi

Tekijänoikeuksien merkitys kasvaa siirryttäessä analogisesta maailmasta monimutkaisempaan digitaaliseen maailmaan. Siellä oikeuksien tunnistaminen ja hankkiminen on erilaista kuin analogisessa maailmassa. Uusien liiketoimintamallien synnyttäminen vaatii ponnisteluja ja edellyttää kekseliäisyyttä. Mutkia on yritetty oikoa kritisoimalla tekijänoikeuksia ja vaatimalla sisältöjä ilmaiseen käyttöön. Tämän suuntainen ratkaisu olisi kestämätön suomalaisen kulttuuriteollisuuden tulevaisuuden kannalta. Tekijänoikeudet luovat pohjan kulttuuriteollisuudelle ja ammattimaiselle elokuva ja av-tuotannolle.

Helsingissä 31.5.2007

Av-tuottajien tekijänoikeusyhdistys Tuotos ry

Kirsi Niittyinperä
toiminnanjohtaja